

Aito vammaisosallisuus, lämmittelyä paneliin

Elina Nieminen, lakimies, Invalidiliitto/Vammaisfoorumin Vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhanke ohjausryhmä. Ihmislähtöisyyttä vaikuttavalla vuorovaikutuksella -webinaariin 4.5.2021 klo 12.30–15.30

Henkilökohtaisen budjetoinnin tuoma vallan ja vastuun jako (Elisabeth Hästbacka)

- Valta ja vastuu kulkevat aina käsi kädessä.
- Yhtenä henkilökohtaisen budjetoinnin keskeisenä elementtinä on siten (harkinta-/päätös-) vallan ja vastuun uudelleenmäärittely asiakkaan ja vammaispalveluiden viranhaltijoiden välillä.
- HB:n myötä asiakkaalle annetaan enemmän valtaa, mutta väistämättä tämä tarkoittanee myös enemmän vastuuta.
 - Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan roolit muuttuvat.
 - Vallan – ja vastuun – siirtyessä enemmän asiakkaalle, häneltä vaaditaan enemmän mm. taitoa hakea ja omaksua tietoa, valvetuneisuutta, sekä arviointi-, ennakointi- ja päättelykykyä.
⇒ Lisääntynyt vastuu voi olla aikaa vievää, haastavaa ja kuormittavaa.
 - Sosiaalityöntekijän luopuessa (osittain) vallastaan, hänen roolinsa muuttuu enemmän palvelutarpeen arvioijaksi, ohjaajaksi ja neuvonantajaksi.
 - Onko sosiaalityöntekijä riittävän objektiivinen osapuoli kaikkiin näihin rooleihin?
 - Tarvitaanko kenties ns. ulkopuolinen neutraalimpi ohjaaja/neuvonantaja asiakkaalle?
Kuka/mikä toimija tämä voisi olla?
 - Tuleeko kuvioon myös muita tahoja (esim. omaiset, palveluntuottajat)?
 - Mitkä ovat heidän roolinsa ja vastuunsa?

Sosiaalityön ja asiakkaan vastuut ovat jakaantuneet prosessissa (Sjöblom 2008, Weckström 2011)

- Sosiaalityöntekijän valtaan prosessissa sisältyy mm. harkintavaltaa ja päätösvaltaa. Myös tieto on valtaa sosiaalityön prosessissa.
 - Sosiaalityön moninaisesta valta-asemasta seuraa vastuuta, jota sisältyy prosessin jokaiseen vaiheeseen.
- Asiakkaan valta ilmenee prosessiin sisältyvinä oikeuksina ja velvollisuuksina.
 - Asiakkaan vastuulla on tuoda esiin tilanteessaan olennaisia asioita: kertoa tarpeistaan ja niihin sopivista ratkaisuista. Asiakkaan tietoisuus ei ole välttämättä vahvaa omista oikeuksistaan ja prosessista
- Lisäksi huomioitava, että sekä sosiaalityöntekijän että asiakkaan valta prosessissa on rajallinen. (valtaa määrittelee usea eri lainsäädännön reunaehto ja julkisen vallan käyttöön liittyvät säännökset)

Miten sosiaalityön ja asiakkaan yhteistä vastuuta prosessissa voidaan rakentaa (jatkuu)

- Valta-asetelmia voidaan purkaa ja yhteistä voimaa vahvistaa, lisäämällä osallisuutta läpi prosessin.
- Yhteisen työskentelyn tavoitteena on asiakkaana olevan henkilön kannalta paras harkittavissa ja saavutettavissa oleva lopputulos -> asiakkaan edun ensisijaisuus!
- Tunnistettuja keinoja yhteisen vastuun lisäämiseen ja jaettuun vallan käyttöön prosessissa:
 - *tiedon jakaminen ennakkoon, tiedon saavutettavuus, osallistava kirjaaminen, riittävä aika, riittävä osaaminen, osallisuutta vahvistava palvelutarpeen arviointi, palvelusuunnittelu ja päätöksenteko (VamO-hankkeen loppuraportti, THL 2019)*

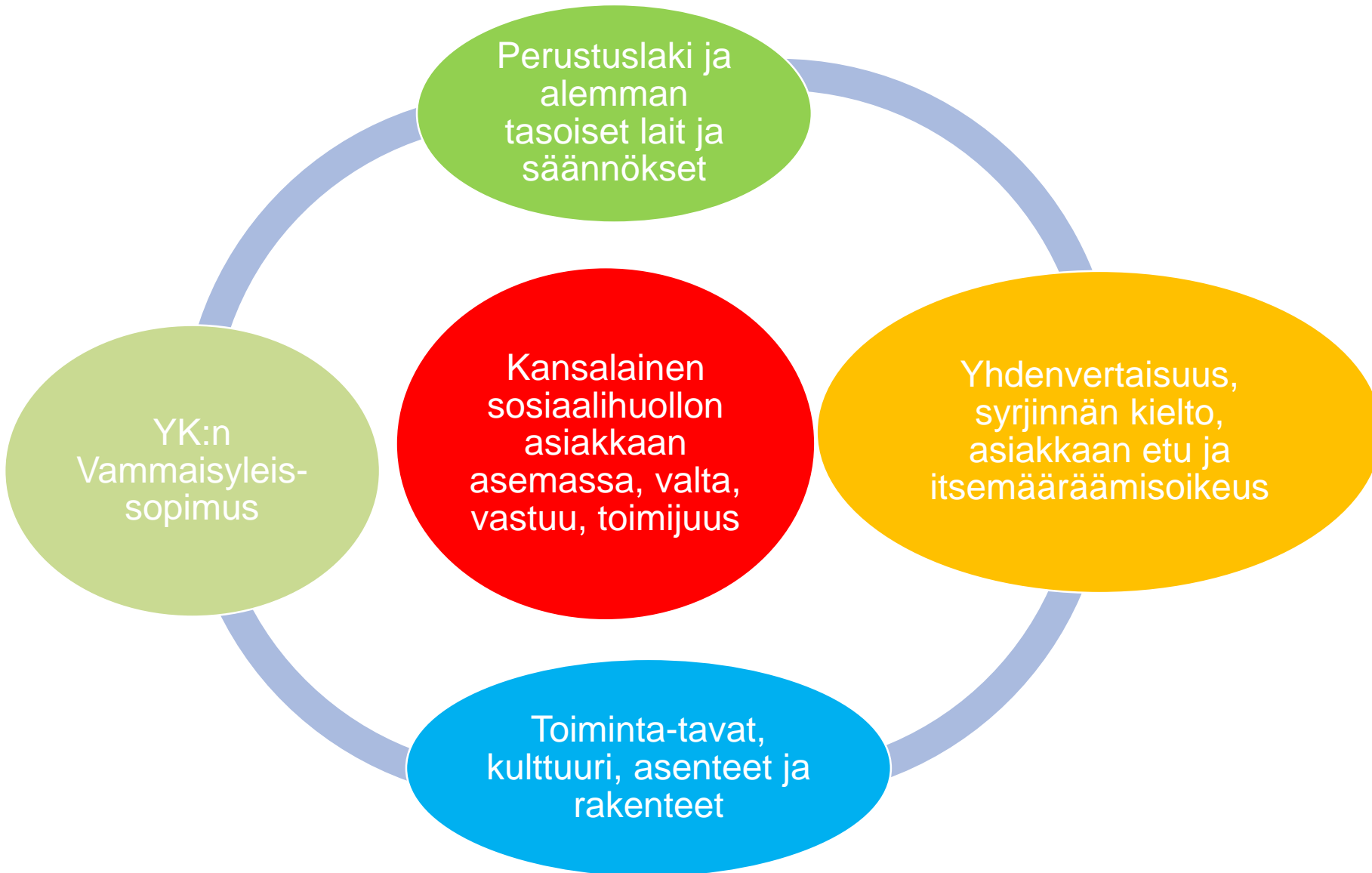

Henkilökohtaisen budjetoinnin tuoma vallan ja vastuun jako

- Henkilökohtaisen budjetoinnin myötä tulevan vallan ja vastuun uudelleenjaon, sekä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän muuttuneiden roolien takia on tärkeää, että:
 - HB:n soveltaminen on aina asiakkaalle vapaaehtoista.
 - HB:n laajuus ja käyttö voidaan räätälöidä yksilöllisesti asiakkaalle sopivaksi.
 - HB:sta voidaan tarvittaessa irtautua ja ns. palata entiseen/siirtyä toiseen toteutustapaan.
 - Kaikkien osapuolten rooli- ja vastuunjaot ovat selkeät – asiakkaat, sosiaalityöntekijät ja palveluntuottajat + mahdolliset muut toimijat.
 - Erityisesti mahdollisissa ongelmatilanteissa asiakkaan sujuvan arjen tulee olla turvattu ja juridisen vastuun jakautumisen osalta on tärkeää, ettei asiakas silloinkaan jää yksin.

- Asiakslähtöisyys perustuu ihmisarvoon ja ihmisen kunnioittamiseen. Asiakkaalla on valinnanvapaus ja oikeus itsenäisiin päätöksiin omasta elämästään ja hyvinvoinnistaan. Palvelu edellyttää asiakkaan osallisuutta ja suostumusta. Kun asiakas kohdataan aidosti kuuntelemalla vuorovaikutuksin auttaa se tekemään oikeita ratkaisuja, jolloin myös asiakas sitoutuu.
- Asiakaskeskeinen toiminta on asiakaslähtöistä vasta silloin, kun se on toteutettu asiakkaan kanssa ja asiakkaan voimavaroja hyödynnetään palvelujen toteuttamisessa.

Elina Nieminen, lakimies

Lopuksi

- Valtakunnallisen HB-hankkeen lisäksi, paikallisissa HB-hankkeissa on paljon arvokasta ja ainutlaatuista potentiaalia vammaispalveluiden sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden hedelmälliseen yhteistyöhön ja –kehittämiseen!